

SVETISLAV BASARA
ZEMRA E TOKËS
(STUDIM MBI QËNDRIMIN E NIÇES NË QIPRO)

BOTIMET TOENA

Botimi i kësaj vepre u mbështet financiarisht nga TRADUKI, një rrjet letrar ku bëjnë pjesë Ministria Federale e Evropës, Integritit dhe Punëve të Jashtme në Republikën e Austrisë, Ministria e Jashtme e Republikës Federale të Gjermanisë, Fondacioni Zviceran Pro Helvetia, Grupi i Interesit të Përkthyesve dhe Përkthyesve (Shtëpia e Letërsisë Vjenë) me porosi të Ministrisë Federale të Artit, Kulturës, Shërbimeve Publike dhe Sportit në Republikën e Austrisë, Instituti Goethe, Agjencia Sllovene e Librit, Ministria e Kulturës e Republikës së Kroacisë, Departamenti i Kulturës i Qeverisë së Principatës së Lihtenshtajnit, Fondacioni Kulturor i Lihtenshtajnit, Ministria e Kulturës e Republikës së Shqipërisë, Ministria e Kulturës dhe Informacionit e Republikës së Serbisë, Ministria e Kulturës e Rumanisë, Ministria e Kulturës e Malit të Zi, Ministria e Kulturës e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Ministria e Kulturës e Republikës së Bullgarisë, Panairi i Librit në Lajpcig dhe Fondacioni S. Fischer.

SVETISLAV BASARA

ZEMRA E TOKËS

(Studim mbi qëndrimin e Niçes në Qipro)

Përktheu nga origjinali serbisht
Milena Selimi

BOTIMET TOENA
Tiranë

Autori: Svetislav Basara
Titulli në origjinal: Srce zemlje
Botoi në serbisht: Narodna Knjiga

Nje pjesë e librit është punuar në rezidencën “Krokodil Center”,
Serbi, projekti READ.

Botuese: Irena Toçi

Kryeredaktore: Sonila Kapo
Redaktor: Eris Rusi
Korrektore letrare: Mallinda Bami
Përkujdesja grafike dhe kopertina: Elsa Hajderaj

ISBN 9789928376695

© e përkthimit: Fondacioni S. Fischer me porosi të TRADUKIT
© Svetislav Basara, 2004
© në shqip Botimet Toena

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi
me asnjë lloj mjeti apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim
të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA
Rr. “M. Gjollësja”, K. Postare 1420, Tiranë
Tel.: + 355 4 22 40 116
Email: botimet.toena@gmail.com
toena.porosionline@gmail.com
<https://toena.al>

Zoran Xhinxhiqit

*Historia e botës është gjyq mbi botën.
“Fenomenologjia e shpirtit”*

SHËNIM I PËRKTHYESIT

Shpesh harrohet se përkthyesi është një kufitar, me të gjitha kuptimet që bart kjo fjalë. Ai vetëkrijon kufirin përtej të cilit kalon plaçkën e tij. Ai i ngjan lundërtarit, varka e të cilit lundron nëpër detin e trazuar të lllomotitjes barbare drejt bregut “tjetër”. Këtu s’ka përkthyes me gojë. Në botën e përkthimit s’ka vend për dragomanë¹ që sillen përreth sallave të gjyqit, as për lektorë që do të përkujdesen për përputhjen e të dy teksteve, as për “papagaj simulantë” nga Kombet e Bashkuara.

Ivan Iliç

Studimi “Zemra e Tokës” është publikuar për herë të parë nga shtëpia botuese “Alfa Mega” në Buenos Ajres në serinë “Dorëshkrime të gjetura rastësisht”. Ndërkohë, unë kam lexuar dhe zotëroj vetëm përkthimin anglisht me parathënien e Adolfo

¹ Një përkthyes dhe udhërrëfyes në Lindjen e Afërt; në Perandorinë Osmane në shekujt 18-19 një përkthyes i gjuhëve europiane për autoritetet turke, arabe dhe perse. (Shënim i përkthyesit.)

Bioj Kasaresit, botuar në Nikozia nga “Mouphlon Books-shop Press”, viti 2000. Disa fjalë nga shënimet e parathënies së autorit anonim, të cilat me siguri nuk do t'i shpëtojnë vëmendjes së lexuesit, tregojnë qartë se nga kombësia ai ka qenë (apo vijon të jetë ende) serb. Por ky fakt nuk ishte përcaktues i vendimit tim për përkthimin dhe më vonë botimin e këtij studimi. Motivi kryesor është vetë tema e librit: detaje të panjohura nga jeta e Fridrih Niçes dhe qëndrimi i tij *incognito* në Qipro në vjeshtën e vitit 1882. Pastaj vijnë të tjerat: rrethanat enigmatike, përqsasjet e mrekullueshme dhe ngatërimi i gjurmëve, të cilat si një re mistike mbështjellin strukturën komplekse të tekstit. Dhe në fund: aventura joshëse e përkthimit të diçkaje të shkruar serbisht në origjinal; njëfarë riatdhësimi i një dëshire, e cila pas goditjeve nëpër hapësirat e paskajshme të spanjishtes dhe të anglishtes, më në fund kthehet në ankthin e gjuhës amtare.

Sigurisht me kushtin që, përgjithësisht, vepra të ishte e shkruar serbisht. Mundësia që “Zemrën e Tokës” ta ketë shkruar një njeri tjetër, dikush që autorin e *Parathënies* vetëm sa e ka prezantuar si serb, me shtetësinë e dyfishtë fiktive, a nuk do të përforconte atmosferën e shpërqendrimit dhe të së panjohurës? Një mundësi e tillë mbetet e hapur, aq më shumë se në të gjitha këto me një *Parathënie* emocionuese është i përzier edhe miku i Borgesit, Mjeshtri i Madh i Shoqatës së mistifikatorëve letrarë, Adolfo Bioj Kasaresi. Në të vërtetë - lexuesi

do të bindet vetë - shumë rreshta të librit mund t'i shkruajë vetëm një serb. Ose ndonjëri që të paktën paraqitet si i tillë. Tani para nesh hapet një greminë me shumë pyetje pa përgjigje: A nuk është ndoshta libri “Zemra e Tokës” një roman i Borgesit, të cilin për mospërputhjen poetike me krijimtarinë e tij më të hershme, autori nuk ka dashur ta publikojë me emrin e vet dhe ka vendosur ta botojë me parathënien e Bioj Kasaresit si një pranim i tërthortë, krejtësisht borgezian i autorësisë?

Apo autori i vërtetë është Adolfo Bioj Kasares, i cili e përdor *Parathënien* si zonë neutrale midis dy poetekave: klasikes, së cilës i përket, dhe postmodernes, sfidën e së cilës nuk e përballon dot në fund të jetës së tij, por nuk dëshiron që ky fakt të njihet publikisht.

Këtë s’kemi për ta marrë vesh kurrë!

Pas mbarimit të përkthimit iu drejtova Agjencisë Argjentinase të Autorit për të blerë të drejtën e autorit. I shkrova dhe Adolfo Bioj Kasaresit me lutjen të më përgjigjej në qoftë se dinte më shumë sesa zbulohej në *Parathënien* e tij për “Zemrën e Tokës”. Përgjigjja që erdhi shumë shpejt nga Agjencia më siguronte se ngurrimet në lidhje me “Zemrën e Tokës” s’kanë fund. Në të vërtetë, në regjistrin e botuesve nuk figuronte shtëpi botuese me emrin “Alfa Mega” dhe korrespondenti i sjellshëm, Silvio Morales, s’kishte dëgjuar kurrë për ekzistencën e saj, megjithëse libri është publikuar, pra ekziston dhe aq më shumë ai,

Moralesi, e kishte lexuar dhe e vlerësonte si shumë interesant. Bioj Kasaresi nuk pati mundësinë të përgjigjet. Kishte ndërruar jetë në kohën kur letra ime, së bashku me shumë të tjera fluturoi mbi Atlantik për t'u bashkuar me procesionin e trishtuar epistolar, të cilat për inerci mbërritën në adresë njëfarë kohe pas vdekjes së adresuesit. Në njëfarë mënyre është mirë që dorëshkrimet e gjetura të autorëve anonimë të botohen nga shtëpi botuese që s'ekzistojnë. Por unë prapë s'mund të mos bëj pyetjen: “Zemra e Tokës” mos është i pari në radhën e precedentëve? Mos ndoshta, me librin që i ofrojmë lexuesit kureshtar gjithçka është në rregull? Mos po kërcet diçka e kobshme në vetë strukturën e realitetit, në zinxhirin përrallor shkak-pasojë-shkak, i cili po fillon të këputet, duke ndarë përfundimisht tregimtarin nga tregimi, tregimin nga e rrëfyera, botën nga imazhi ynë për të?

S. B.

Adolfo Bioj Kasares

ISHULLI I LARGËT

Parathënie e botimit argjentinian
të “Zemrës së Tokës”

Botimi i dorëshkrimeve të gjetura rastësisht i ofron vëmendjes së lexuesve edhe një titull, studimin “Zemra e Tokës”, kushtuar detajeve të panjohura nga biografia e Fridrih Niçes. Ky është një libër me një histori kontradiktore, po aq sa dhe përmbajtja e tij. Misteri që e mbulon këtë vepër, e bën transparencën e anonimatit të autorit edhe më të padepërtueshme. Krejtësisht jashtë tipikes së epokës, shkrimtari sikur ka bërë ç’është e mundur për dështimin e të gjitha kërkimeve lidhur me identitetin e tij. Si do të tregohet në vijim, libri nuk ka qenë i caktuar për publikim. Vetëm rasti (apo dora e Zotit) ka arritur ta shpëtojë dorëshkrimin nga harresa e plotë.

Tregimi për “Zemrën e Tokës” fillon në vitin 1996 në Qipro, më saktë në tokën asnjëse midis pjesës së pushtuar të ishullit dhe asaj të njohur ndërkombëtarisht, të kontrolluar nga forcat e Kombeve

të Bashkuara. Atë ditë, rreshteri Dijego Vargas Dijas, i batalionit argjentinasi pranë UNFICYP-it¹, duke mos pasur asnjë parandjenjë, po kryesonte patrullën në një kontroll rutinor të sektorit B, jo shumë larg Famagustës. Papritur toka nën këmbët e tij rrëshqet dhe ai bie në një shpellë të nëndheshme, njëra nga të shumtat në terrenin poroz gëlqeror të ishullit. Rreshteri Dijas ndez llambën me bateri dhe përballet me një pamje fantazmash. Më vonë do të provojmë ta përshkruajmë. Ndër sendet e shumta gjen dhe një dorëshkrim, prej rreth dyqind faqesh, i shkruar në një gjuhë të panjohur. Kishte një rrethanë fatlume! Sepse në atë kohë komandant i batalionit argjentinasi ishte koloneli Ignasio Garsija Valdekasas, bibliofil, biri i mikut të Borgesit, profesorit të filologjisë klasike, Marija Garsija Valdekasasit, i cili njihte fiksimin tim pas dorëshkrimeve të gjetura të humbura, të djegura, të lëna pas dore dhe fiktive. Koloneli Valdekasasi me mirësjellje ndoshta deri diku kundër rregullave (çka e bën edhe më të çmuar gjestin e tij) është përkujdesur për fotokopjimin e dorëshkrimit dhe dërgimin e tij me postën diplomatike në adresën time në Buenos Ajres, bashkë me shënimin e gjatë për kërkimet që kanë vijuar më pas.

¹ Një nga misionet paqeruajtëse më të gjata të OKB-së. Ai u krijua në vitin 1964 për të parandaluar luftimet e mëtejshme midis komuniteteve qipriote greke dhe qipriote turke në ishull dhe për të sjellë kthimin në kushte normale. (Shën. i përkth.)

Nga shënimet e kolonelit, në të cilat ndihej nostalgjia për Borgesin, kuptohet se shkak për kërkimet nuk ishte vetë dorëshkrimi, por sendet e gjetura pranë tij. Bashkangjitur edhe një listë si vijon: katër bomba dore për sulm - prodhim kinez; një makinë shkrimi “Remington” me tastierë cirilike; disa kuti bosh konservash të supës “Cambell’s”; ekzemplari “Zohara” në gjuhën hebraike; një pistoletë e vjetër me tytën e përthyer në 90 gradë ndaj boshtit horizontal; një tufë me para jugosllave të kohës së superinflacionit me bankënota prej 100.000.000.000 dinarësh; një libër me citate të Mao Ce Dunit; fotografia e njohur e Fridrih Niçes, Lu Salomesë dhe Pol Resë fotografuar në vitin 1882 në Romë, dhe në fund - ajo që shkakton një rrëqethje të vërtetë - një skelet njeriu krejtësisht i ruajtur.

“Tërë ajo skenë, - shkruan kolonel Valdekasasi, - i ngjante një vepre skenografike të përbashkët të një misteri të çuditshëm të Antonin Artaud, gjeneralit Pinoçet dhe Andy Worhol. Kockat, 206 copë gjithsej, ishin vendosur në mënyre pedante, sikur të prisnin doktorin Nikolas Tulpa për të mbajtur një leksion të anatomisë së fantazmës.” Nga letra e Valdekasasit më tej informohemi se, sipas rregullave, kockat janë dërguar në Laboratorin e Mjekësisë Ligjore në Nikozia, që të identifikohet nëpërmjet analizës së ADN-së se kujt i përkisnin. Rezultatet kanë ardhur shumë shpejt, por konfuzioni bëhet edhe më i madh. Këto rezultate, në njëfarë kuptimi, janë verifikim shkencor i projektit

të kOBSHëm të “Zemrës së Tokës”: ndër 206 kocka nuk janë gjetur as dhe dy me të njëjtën ADN. Disa prej tyre s’kishin fare ADN! Të tjerat, datonin prej më shumë se një mijë vitesh. Por, prapëseprapë, të marra së bashku, formonin perfekt figurën e një burri mesatar, i gjatë 1.75 cm. Mbizotëronte mendimi se bëhej fjalë për një shaka pa kripë. Por skeleti është skelet: procedura duhet të çohet deri në fund. Në skenë dalin mjekët ligjorë. Ata po skanojnë kafkën dhe përmes imazheve kompjuterike arrijnë të rindërtojnë fytyrën. Ajo fizionomi fantomi, e krijuar nga kockat e njerëzve të panjohur, më vonë shumëzohet në disa kopje dhe vendoset në vende publike me shpresë se dikush do të njohë personin në foto. “Kalojnë ditë! - shkruan kolonel Valdekasasi. - Kalon një javë! Kalon edhe një tjetër! Çështja bie në harresë. Por, papritur, një mëngjes e përditshmja “Cyprus Mail”, e cila del në anglisht, publikon në faqen e parë lajmin sensacional: **NIÇE I VRARË NË QIPRO! HETIMI VAZHDON!**

“Por, ja çfarë kishte ndodhur: Si kudo në botë, një natë vonë, disa të rinj të pacipë, duke u kthyer nga diskotekat dhe klubet, u zbavitën duke i vënë dhëmbë vampiri dhe mustaqe portretit në pllakat. Me mustaqet e vëna, portreti i fantazmës bëhet i njohur. Nuk ka dyshim! Ky është Niçja i pështyrë. Por, dimë se Niçja ka vdekur prej kohësh. Dhe ka pasur një vdekje të natyrshme. Dhe nuk ka qenë kurrë në Qipro. Ndërkohë, asnjëri nuk pyet sot për faktet kur e paprovuara është më se e vërtetë.

“Shumë shpejt lajmi tërheq vëmendjen e sëmurë të të gjithë atyre revistave të mjera, të cilat merren me pjata fluturuese, fantazma, shpirtra të rilindur, profeci, me shqisa të gjashta dhe parashikime mashtruese, si dhe publikojnë shkrime, fryt i fantazisë së shfrenuar të tmerreve. Nuk mbetet mbrapa as shpirtligësia e komercializimit. Emri i Fridrih Niçes dhe e ashtuquajtura vdekja e tij e dhunshme në Famagustë po përfshihen në ofertat turistike të Qipros. Ambasada e Republikës Federale të Gjermanisë del me një njoftim ku dënon ashpër përbaltjen e kujtimit të filozofit të madh. Vetëm pas disa muajsh, etja për sensacione të reja lë pas aferën Niçe dhe ajo zhytet përsëri në harresë.”

Kështu shkruante Valdekasasi. Por, në tekstin e “Zemrës së Tokës” ka mjaft prova bindëse për qëndrimin e Niçes në Qipro. Ashtu si nuk ka harta gjeografike pa njolla të bardha, s’ka dhe biografi pa boshllëqe të pashpjegueshme. Një e vërtetë e pakundërshtueshme është se në biografinë e Niçes ekziston një boshllëk, i cili mund të mbushet vetëm me rrëfimin e autorit anonim. Prej këtij rrëfimi përsëri dëshmohet se Niçja ka ardhur në Qipro në përpjekje që të çlirohet nga ndikimi i kOBSHëm i Riçard Vagnerit. Për këtë ka të shkruara vëllime të tëra studimesh, por në asnjërin prej tyre nuk thuhet asgjë për tre muajt që mungojnë në jetëshkrimin e filozofit. Ndërkohë “Zemra e Tokës” i drejtohet pikërisht dhe vetëm asaj

periudhe, asaj kohe të humbur, pa marrë parasysh morinë e fakteve të njohura publikisht.

Vetë Niçja sjell në shkrimet e tij fakte të shumta që dëshmojnë për raportet e komplikuar midis tij dhe kompozitorit të madh. Rrugës zbulon sekretin e “madhështisë” së Vagnerit. “Ah, ai magjistar i vjetër! - shkruan në një nga esetë e tij Niçja. - Si na mashtronte vetëm! Gjëja e parë që ofron arti i tij është xhami zmadhues. Nëpërmjet tij, ti shikon dhe s’u beson syve: gjithçka duket e madhe - edhe vetë Vagneri.” Pra, një mashtrim optik. Përveç kësaj, ajo që e tërheq vëmendjen e Anonimit është dhe projekti i Niçes për mesdhetarizimin e muzikës, me të cilën filozofi kërkon të largojë kompozimin nga temat pseudomitologjike dhe pagane në drejtim të freskisë mesdhetare të muzikës për hir të muzikës, të melodive të gëzuara, të spastruara nga mistifikimet, të cilat Niçja i quan dekadente. Është e qartë se një projekt i tillë nuk mund të realizohej duke pasur Vagnerin afër. Por fatkeqësisht, në Europë, kudo që të ishte Niçja, Vagnerin do ta kishte gjithmonë afër. I kudondodhur! Ai në të vërtetë nuk është kompozitor. Ai është revolucionar. Apo më mirë të themi: kundërevolucionar. Ashtu si del, Niçen nuk e kanë lexuar mirë. Apo qëllimisht s’e kanë lexuar mirë. Në të vërtetë, është ai që mbron vlerat tradicionale europiane; ndërsa Vagneri është ai që i hedh poshtë. Në mënyrë tinëzare. Irracionale. Duke krijuar efekte të kobshme të nënvetëdijes përmes muzikës së tij. “A

është Vagneri, në tërësi, një qenie njerëzore? - bën pyetjen Niçja. - A s'është ai më shumë një sëmundje? Gjithçka që ai prek sëmuret. Ai edhe muzikën e bënte të sëmurë!”

Roli i muzikës së Vagnerit në ngritjen e nazizmit jo vetëm se nuk është parë seriozisht, por hidhet poshtë si një absurd. Megjithatë, nëse bëjmë një analizë serioze pa marrë parasysh besëtytnitë e epokës, nazizmi - së bashku me kataklizmën e tij: llogoret e vdekjes, shkatërrimet dhe megalomaninë - nuk është asgjë tjetër veçse një opera në të cilën tingujt e violinës, të instrumenteve frymore dhe goditëse, zëvendësohen me gjëmimin e topave. Simfoni e vdekjes e luajtur nga një orkestër muzikantësh të shurdhër. “Zemra e Tokës” është në themel, libër për zanafillën e nazizmit. Për daljen e paevitueshme të tij në skenën historike. Anonimi kërkon të vërtetojë se Niçja, i cili në fillim ka qenë një adhurues entuziast i muzikës së Vagnerit, kupton më vonë se ajo në fakt nuk ishte art, por një politikë gjermanike dhe me parandjenjën se faji për atë që mund të ndodhë, do t'i ngarkohet atij të niset për në Qipro për të larë hesapet me Vagnerin. Nga teksti i “Zemrës së Tokës” marrim vesh se atje ai mban shënimet në manshetat e këmishës. Ishte i detyruar të vepronte kështu. Vagneri zotëronte kopjet magjike të shtypit europian; çfarëdo që të shkruante do të dilte në të. Për t'u mbrojtur nga Vagneri i gjithëdijshtëm, Niçes i duhet të shkruajë turqisht. Në një nga manshetat e tij shënon fjalët: “Sot, ndoshta

asgjë nuk është më e njohur ose të paktën e studiuar thellë si karakteri biologjik i degjenerimit që fshihet në kapsulat e artit dhe artistëve. Mjekët dhe fiziologët tanë kanë për të gjetur te Vagneri rastin më interesant, sepse në fakt asgjë nuk është më moderne sesa ajo sëmundja absolute, ajo vonesë dhe tensionimi i mbisforcuar i mekanizmit nervor. Vagneri është një artist modern *par excellence*, është Cagliostro i moderimit. Gjithë çfarë kërkon bota është e përzier në artin e tij në një mënyrë krejtësisht mashtruese - përmes tre stimuluesve të fuqishëm të shkatërrimit: brutaliteti, popullariteti dhe idiotizmi.”

Çfarë tjetër është nazizmi në mos ajo treshja e mbështjellë me flamurin e kuq dhe kryqin me grepa në të, e rrethuar nga teli me gjemba?

Me të vërtetë mund të thuhet - me disa përjashtime - se filozofia gjermane, letërsia dhe muzika e shekullit XIX nuk janë asgjë tjetër veçse një fushatë elektorale e NRPN-së¹. Gjatë një shekulli të tërë, librat, koncertet dhe operat kanë krijuar një gjendje shpërthyesë të shpirtit. Më vonë do të mjaftonte që dikush, kushdo qoftë ai, pa asnjë arsye të veçantë, madje dhe për habinë e vetë Fyhrerit të ardhshëm, të hipte në tavolinën e një pijetoreje periferike dhe të

¹ Non-Registered Parameter Number - Numri i parametrut të peregjistruar (NRPN) është pjesë e Interfejsit Digjital të Instrumentit Muzikor (MIDI) për kontrollin e instrumenteve muzikore elektronike. (Shën. i përkth.)

thërriste: “*Heil Hitler!*”, për t’iu përgjigjur miliona britma:

“*Sieg Heil!*”.

Por, le t’i kushtojmë pak vëmendje Anonimit dhe veprës së tij. Pa dyshim këtu bëhet fjalë për njëfarë gjeniu anonim. Sepse, pa emër, i panjohur, i fshehur, ai përherë gjen mënyrën të tërhiqet dhe të zhvillojë edhe më shumë anonimitetin. Çdo gjë që për një çast po tërheq vëmendjen tonë, njëkohësisht na largon edhe më shumë prej atij vetë. Nga *Parathënia* apo Shkalla qipriote e tmerrit, po kuptojmë se ka qenë në Nikozia gjatë vitit 1995, si një nëpunës i thjeshtë, me siguri i një sektori që nuk ekziston, i Organizatës Botërore të Shëndetit (OBSH). Në këmbënguljen e saj për të njohur identitetin e autorit, redaksia e shtëpisë botuese “Alfa Mega” iu drejtua me një letër kortezie sektorit të Personelit pranë OBSH-së me kërkesën që t’i dërgojnë listën e personelit që ka punuar në Qipro në vitin 1995. Përgjigjja ka ardhur shumë shpejt. Një fletë letre pa emër, me një ton të ftohtë lajmëronte redaksinë se sektori nuk mund t’i përgjigjej kërkesës së “Alfa Megës”: “Nuk janë të autorizuar!”. Dyshimet e anonimit për ekzistencën e organizatës në të cilën punon - frikësuese në shikim të parë - si duket nuk janë fare pa bazë. Po bëjmë pyetjen: a është ajo organizatë shëndetësore apo shoqëri sekrete? Mos është koha e inversionit ku anëtarët e lozhave masone dhe shoqërive ezoterike kërkojnë publicitet, ndërsa Kryqi i Kuq dhe organizatat distributore të lodrave të

përdorura fshihen pas perdes së padepërtueshme të së fshehtës?

Ka një ngjasim midis Qipros dhe Tlön Uqbar-it¹. Nga këndvështrimi gjeologjik, trualli i ishullit është nga më të vjetrit në botë. Jo rrallë këtu zbulohen gjëra të çuditshme, të cilat nuk i gjen në pjesën tjetër të botës. Përsëri, me të gjithë respektin ndaj kujtimit të Borgesit, s'mund të themi se “Zemra e Tokës” është *Hronir*, vepër pa autor, libër i shkruar thjesht nga nevoja për një lexim të tillë. Nuk ka dyshim se në të mund të ndeshet edhe ndonjë enë e vogël alabastrit apo figurinë e prodhuar thjesht prej tij, por pas çdo libri qëndron një njeri. Por, kush është ai? Dhe ku ndodhet tani? Kërkimi i përgjigjes së kësaj pyetjeje - që fatkeqësisht do të jetë pa fryte - na çoi në veri, në pjesën e pushtuar të Nikozisë dhe deri diku na shtrëngoi të shkelim të drejtën ndërkombëtare, madje edhe më shumë, të hyjmë në konflikt me vetë realitetin, sepse të ashtuquajturën “Republika Turke e Qipros së Veriut” nuk e ka njohur askush, kurse për vendet të cilat nuk janë anëtare të OKB-së, si rrjedhojë, nuk ekziston. Në *Parathënien* e tij, autori anonim përmend disa personalitete të cilat duke mos qenë të trilluara, mund të ndihmojnë për zbulimin e identitetit të tij. Kërkimet e kujdesshme (një ndihmë të çmuar ndërmjetësimi kanë dhënë vëllezërit e

¹ Tlön, Uqbar, Orbis Tetius, ese nga Jorge Luis Borges, Buenos Aires, 1944. (Shën. i përkth.)

Borgesit nga Stambolli) më në fund japin rezultat. Pavarësisht se shteti në të cilin jetojnë është fiktiv, dr. Niqmet Jolçu dhe profesoresha Tansu Talat janë persona realë.

Por, duket se Anonimi nuk është real.

Çfarë konkluzioni tjetër mund të nxirret nga letra e gjatë e dr. Hiqmet Jolçusë? Ai njofton se i ka lexuar me vëmendje ato pjesë të tekstit ku përmendet emri i tij. “Shumica e të dhënave të biografisë sime janë plotësisht të sakta. S’e kam idenë si janë bërë të njohura për shkrimtarin, - shkruan ai. - Por, të tjerët janë thjesht trillime. Unë vërtet e kam njohur pak shoferin e OBSH-së, i cili u prezantua si serb dhe sillte herë pas here në klinikën time pako modeste ilaçesh. Për sa më kujtohet, atë mistifikator e quanin Xho. Unë nuk besoj se ky ishte emri i tij i vërtetë. Por asnjëherë nuk kam pasur ndonjë bisedë të gjatë me të. Aq më pak ta kem shoqëruar në ndonjë vizitë në pavijonet ‘e fshehta’ të spitalit ku punoj. Aq më pak se në këto pavijone nuk ekzistojnë sëmundjet fantastike për të cilat flitet në libër. (Këtu kemi sëmundje ‘të zakonshme’.) Ndërsa për miqësi, për mbrëmje të kaluara bashkë e të tjera të kësaj natyre, as që mund të flitet. S’dua të lë përshtypje të njeriut mendjemadh, por Qiproja, sidomos pjesa veriore, është akoma një ambient patriarkal, prandaj është krejtësisht e pamundur që një mjek dhe një shofer të rrinë bashkë në një tavolinë. Në fund, dhe jo më pak e rëndësishme, fjalët e atij gënjeshtari se mujezini i

dehur më paska prerë gabimisht penisin kur më ka bërë synet, është një trillim i ulët dhe unë me gjithë zemër ju uroj të zbuloni identitetin e tij që edhe unë ta takoj atë njeri të paturp dhe të marr hak. Vetëm gjaku e lan njollën e emrit tim.”

Pra, Xho! Por Xho është një nofkë e KUJTDQ.

Letra e profesoreshës Tansu Talat i jep disi ngjarjes një përshkrim tjetër. Ekziston mendimi se gratë - kur s'është fjala për to - gënjejnë shumë më pak se burrat. Lind pyetja se sa mund t'i mbështetemi këtij psikologjizmi. Në fund, lind pyetja se sa mund t'i mbështetemi dëshmisë së kujtdo qoftë, që, të paktën dhe për pak kohë, ka qëndruar në atë ishull të largët duke u ballafaquar vazhdimisht me realitetin. Por nuk kemi burime të besueshme. Profesoresha Talat nga natyra nuk ka komplekse të tredhjes. Mbase prandaj është dhe dashamirëse ndaj Anonimit. Ajo gjithashtu e njeh me emrin Xho. Po ashtu mendon se doktor Jolçu e tepron. Ka lexuar përkthimin e bashkangjitur dhe mendon se këtu është fjala për një *fiction*, për një roman, ku për hir të autenticitetit, përfshihen dhe persona realë. “Në përgjithësi, - shkruan zonjusha Talat, - publikimi i ‘Zemrës së Tokës’ ka një rëndësi të paçmuar, jo vetëm për temën kryesore - i ashtuquajtur qëndrim i Niçes në ishull - por dhe për faktin se në këtë studim për herë të parë përmenden banorët autoktonë të ishullit, fisi i lashtë Hurubu, për ekzistencën e të cilit deri vonë s'dihej asgjë në botë.” Ajo, Tansu Talat, personalisht e ka shoqëruar Anonimin deri në krahinën e fshehtë, banuar nga Hurubët.

Tansu Talat, përveç atij udhëtimi te vendbanimi i vendasve, e ka takuar shkrimtarin e “Zemrës së Tokës” edhe disa herë të tjera, por gjithnjë në shoqërinë e Vanjës së famshme, nëpunëses së OBSH-së, me të cilën ishin miqësuar. “Çfarë mund të them për atë njeri? - shkruan në letër. - Për çudi kam harruar krejtësisht sesi dukej në përgjithësi. As nuk më kujtohet të ketë folur. Sigurisht, një pamje do të ketë pasur dhe është e pamundur të mos ketë thënë diku asgjë.”

Si përfundim, me kohën çdo kërkim sjell si rezultat diçka të re. Në rastin tonë ndodhi krejt e kundërta. Sa më të mëdha ishin përpjekjet në kërkimet për shkrimtarin e ‘Zemrës së Tokës’, aq më larg ishim nga qëllimi ynë, aq më shumë e humbim atë në thëniet kontradiktore të njerëzve që e kishin njohur. Po që se Ky ishte me të vërtetë Ai... Me të këtillë asnjëherë s’i dihet. Në fund, prova e vetme reale mbetet fotoja e sendeve të shpellës ku u gjet dorëshkrimi. Unë gjithnjë e më shumë po bindem se ato sende nuk ishin rastësisht bashkë, se ato janë në të vërtetë një rebus, ose e thënë me fjalorin modern - një instalacion, inskenim metakonceptual ku teksti i “Zemrës së Tokës” është çelësi i deshifrimit.

I mbetet secilit prej lexuesve ta provojë të zgjidhë misterin.

Buenos Ajres, 1997